

Remissvar Försvarsexportinitiativ – för en gemensam säkerhet (SOU 2026:16)

RISE Research Institutes of Sweden har tagit del av betänkandet Försvarsexportinitiativ för en gemensam säkerhet (SOU 2026:16).

Säkerhetsläget både globalt och i Sveriges närområde är oförutsägbart och har allvarligt försämrats sedan Rysslands anfallskrig mot Ukraina. Oroligheter och krig i flera delar av världen har gjort att efterfrågan på försvarsmateriel kraftigt har ökat. Sverige som nation har en stark och högteknologisk försvarsindustri, som är strategiskt viktig såväl för stödet till Ukraina, som för våra allierade, den gemensamma försvarsförmågan och för nationella försvars- och säkerhetspolitiska intressen i övrigt.

Utredningen syftar till att utveckla en mer sammanhållen svensk strategi för försvarsexport, där export inte enbart betraktas som en fråga om kontroll och begränsning utan som ett strategiskt verktyg för säkerhet, internationellt samarbete och industriell utveckling. Utredningen konstaterar att det nuvarande statliga främjandet av försvarsexport präglas av fragmentering, reaktivitet och bristande resurser istället för tydlighet i ansvar, samverkan och ett adekvat stöd till förmån för svenska intressen.

Sverige som land vinner på samordnade insatser där staten har ett starkare försvarsexportengagemang som är samlat och långsiktigt, i syfte att stödja strategiska försvarsinitiativ som är viktiga ur ett försvars- och säkerhetsperspektiv. RISE anser att de förslag som ges i utredningen har förutsättningar att lösa de brister som försvarsföretagen tidigare pekat på avseende exempelvis otydligheter i ansvarsfördelning samt att för lite resurser allokaterats till stöd för exportfrämjande aktiviteter och vid internationella försvarsupphandlingar.

RISE ser i stort mycket positivt på förslagen i betänkandet och har i övrigt följande synpunkter på betänkandets förslag:

Försvarsexportinitiativet för gemensam säkerhet i stort

RISE anser att det är positivt att initiativet samlar statens insatser inom försvarsexportområdet och att inriktning och ansvarsförhållanden tydliggörs. Ett utpekat samordnande ansvar hos staten och ökade resurser för att stödja både små och stora försvarsföretag med försvarsexportfrämjande insatser kommer att underlätta internationella försvarssamarbeten och bidra till en ökad gemensam säkerhet över tid. RISE anser att regeringen utan dröjsmål bör omhändertaga utredningens förslag så att de initiativ som inte kräver ytterligare beredning kan sjösättas.

Team Sweden Defence & Security samt RISE roll i det exportfrämjande systemet

RISE tillstyrker utredningens förslag att etablera temaområdet Defence & Security inom Team Sweden, som är ett initiativ att stärka svenska företag på exportmarknaden. RISE föreslås i utredningen att få en mer direkt roll än tidigare vilket innebär att RISE i större omfattning blir en del i det exportfrämjande systemet inom försvars- och säkerhetsområdet, istället för att enbart vara en forsknings- och innovationsaktör. Detta går väl i linje med RISE föreslagna roll som testcenter inom Natos innovationsprogram för banbrytande teknik och de åtgärder som redovisats i Försvarsmaktens svar på regeringsuppdraget om samverkan för att främja försvarsinnovation. RISE kan också bidra med kompetens inom och stöd till utveckling av processer för innovationsdriven upphandling samt med stöd i transformationsfrågor vid uppbyggandet av temaområdet Defence & Security.

Analys som underlag till inriktningsarbetet

Utredningen pekar på behovet av en gedigen analys av förutsättningarna, som grund till statens samlade exportrelaterade verksamhet inom försvarsområdet. Utredningen föreslår vidare att ett sådant analysarbete årligen genomförs av Försvarets materielverk med stöd av Försvarsmakten, Totalförsvarets forskningsinstitut, av utlandsmyndigheterna och inom Team Sweden Defence & Security.

RISE, som statligt ägt oberoende forskningsinstitut, har i uppdrag att verka för en hållbar tillväxt i Sverige genom att stärka näringslivets konkurrenskraft och förnyelse samt bidra till en innovativ utveckling i samhället. Ett stort fokus läggs på små och medelstora företag, vilka också är en betydande resursbas för dual-use och innovativa lösningar för hela totalförsvaret.

Med RISE försvarsnära forskning och uppdrag, ett stort företagsnätverk och teknikinfrastrukturer av vikt för försvarsinnovation som grund har också RISE stora möjligheter att bidra till en sådan årlig analys.

Små och medelstora företags förutsättningar

Sverige har stora och framgångsrika försvarsföretag som redan idag verkar på en internationell marknad. Samtidigt är Sverige ett land med ett gott innovationsklimat där små- och medelstora företag bidrar till ökad försvarsinnovation och försvarsviktiga teknologiska framsteg. Det är viktigt att de försvarsexportinitiativ som startas också kommer denna målgrupp till godo.

Att som ett mindre företag ta en försvarinnovation från idé till marknad kan vara utmanande redan på nationell nivå och är än svårare i en internationell kontext. Detta gäller särskilt för företag med dual-use produkter eller företag som inte tidigare arbetat mot försvarssektorn i större omfattning. Det är viktigt att särskilt stöd kan ges till denna grupp, exempelvis inom exportkontroll- och säkerhetsskyddsområdet, som annars kan utgöra ett hinder för att effektivt och säkert ta en produkt till marknad.

Små och medelstora företags ekonomiska och administrativa förutsättningar att kunna verka på en internationell försvarsmarknad skiljer sig markant mot de stora och etablerade försvarsföretagens. Försvarsexport innebär ofta mycket långa ledtider, krav på annan certifiering och involvering av statliga myndigheter vilket mindre företag kan ha svårt att hantera i praktiken. RISE ser därför gärna att stöd, processer och exportfinansiering i det samlade försvarsexportinitiativet anpassas också efter små och medelstora företags förutsättningar. För dessa aktörer krävs inte enbart strategiska initiativ, utan också praktiska stödstrukturer, vägledning och tillgång till kompetens.

Förordning om exportverksamhet inom försvarsområdet

RISE tillstyrker utredningens förslag om att försvarsmyndigheternas arbete inom försvarsexportområdet ges en rättslig inramning genom en ny förordning som komplement till myndigheternas instruktioner. RISE håller med om att det ger både en ökad tydlighet och ger arbetet en ökad status. RISE välkomnar också att förordningen förtydligar att arbetet ska bedrivas affärsnära och tror att denna lydelse också kan underlätta ett närmande och främja samarbete mellan myndigheter och näringsliv inom försvarsinnovationsområdet även på ett nationellt plan.

Tidsram och ekonomiska förutsättningar

Den föreslagna tidsramen för försvarsexportinitiativet om fem år ger de deltagande organisationerna tidsmässiga förutsättningar att bygga upp den beskrivna strukturen och uppnå önskade och relevanta resultat. Det är dock viktigt att behovet av fortsatt verksamhet bortom femårsperioden omhändertas och att den förmåga som gemensamt byggs upp under initiativperioden vidmakthålls.

Etablerandet av Team Sweden Defence & Security föreslås att finansieras med 300 MSEK under den föreslagna perioden fram till och med år 2030, medan Regeringskansliets och myndigheternas arbete initialt föreslås finansieras inom befintlig anslagsram. Omfattningen av det analysarbete som föreslås utföras av bland annat FOI Totalförsvarets forskningsinstitut och inom ramen för Team Sweden Defence & Security där RISE föreslås ingå, kan vara svåra att bedöma. Båda forskningsinstituten är dock i huvudsak uppdragsfinansierade varför det i ett framtida budgetarbete inte enbart behöver tas hänsyn till RISE medverkan i Team Sweden utan också till FOI:s arbete trots att de utgör försvarsmyndighet och det i utredningens förslag kan tolkas att de ska arbeta inom befintligt anslag.

Exportkontroll, säkerhetsskydd och säkert samband

En utökad samverkan mellan myndigheter och näringsliv i försvarsexportrelaterade frågor, särskilt med aktörer som är nya på försvarsarenan, kan skapa utmaningar avseende säkert samband och delning av säkerhetsskyddsklassificerad information. För dessa aktörer, inte minst små och medelstora företag, krävs en fungerande struktur och miljö att verka inom, där tillgång till vägledning, kompetens och stöd möjliggör deltagande i försvarsrelaterade samarbeten. RISE vill därför understryka behovet av stöd till, främst små och medelstora, företag i dessa frågor, då avsaknad av erforderlig kunskap, kapacitet och kompetens inom exportkontroll, sanktioner och säkerhetsskydd kan utgöra ett praktiskt hinder för och i värsta fall omöjliggöra försvarsinnovation oberoende av teknologiskt eller operativt värde.

Slutligen vill RISE påminna om att de exportfrämjande insatserna behöver balanseras mot gällande exportkontrollregelverk, för att inte exportkontrollens syfte ska urholkas. I takt med fler aktörer på marknaden ökar behovet av tydliga ramar och en tydlig ansvarsfördelning.

Detta yttrande har beslutats av Ekonomi och säkerhetsskyddsdirektör Robert Casselbrant. Ärendet har handlagts av totalförsvarsstrateg Mia Kumm, som varit föredragande, samt exportkontrollsamordnare Johanna de Grahl.

Sändlista:

Regeringskansliet, Försvarsdepartementet
RISE Koncernledning
RISE Totalförsvaret
RISE Juridik och compliance
RISE Säkerhets- och beredskapsavdelning